



ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
'Αναπλ. Καθηγητού του Πανεπιστημίου 'Αθηνών

'Αμφίδρομα πρότυπα

Είναι τόσο σφιχτοδεμένα μεταξύ τους τα υλικά με τα πνευματικά, τα ψυχικά με τα σωματικά ώστε πολλές φορές να μη μπορούμε να εγκαταστήσουμε τις προτεραιότητες για το ποιο είναι πρώτο και ποιο ακολουθεί. 'Όσο αληθινό είναι το «οὐδὲν ἐν τῇ νοήσει εἰ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει» ἄλλο τόσο ἰσχύει κατὰ παράδοξο τρόπο και τὸ «οὐδὲν ἐν τῇ αἰσθήσει εἰ μὴ πρότερον ἐν τῇ νοήσει». Μιὰ ἀμφίδρομη ἐπικοινωνία λειτουργεῖ ἔτσι πού τὸ ἕνα πρότυπο νὰ μεταφέρεται και νὰ ἐφαρμόζεται σ' ἕναν ἄλλο χῶρο, σ' ἕνα ἄλλο ἐπίπεδο.

Στὴν ποιμαντική μεθαδολογία παρὰ πολλές φορές χρησιμοποιοῦμε εἰκόνες τοῦ φυσικοῦ και τοῦ κοινωνικοῦ χῶρου γιὰ νὰ τις ἐφαρμόσουμε στὸν πνευματικό χῶρο. 'Η ἀθληση, ἡ πανοπλία, ἡ ἱατρική τοῦ σώματος γίνονται τύποι γιὰ τὴν πνευματική γυμνασία, θωράκιση και θεραπεία τῆς ψυχῆς¹. 'Ο ἀββᾶς Δωρόθεος, ὅταν στὴ ΙΔ' Διδασκαλία του ἠμιλεῖ «περὶ οἰκοδομῆς και ἀρμολογίας τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν» χρησιμοποιεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ οἴκου, τοῦ οἰκοδομήματος, τοῦ σπιτιοῦ γιὰ νὰ καθοδηγήσει τοὺς μαθητές του².

'Η εἰκόνα τῆς οἰκοδομῆς και τοῦ οἰκοδομεῖν εἶναι λίαν προσφιλεῖς στὴν Καινή Διαθήκη. 'Ο 'Απ. Παῦλος μάλιστα χαρακτηρίζει τὸν ἑαυτὸ του σοφὸν ἀρχιτέκτονα πού φρόντισε νὰ θέσει τὸ σωστὸ θεμέλιο πού εἶναι ὁ Χριστὸς και ἐφιστᾶ τὴν προσοχή ἐκείνων πού χτίζουν τὴν οἰκοδομή γιὰ τὸ ποιά υλικά θὰ χρησιμοποιήσουν και νὰ μὴ ξεχνοῦν ὅτι εἶναι «Θεοῦ οἰκοδομῆ» και «γαδὸς Θεοῦ» (Α' Κορινθίους γ' 9-16). 'Η σωστὴ οἰκοδομική τέχνη ἀπαιτεῖ ὅ,τι γίνεται νὰ γίνεται «πρὸς οἰκοδομήν» (ιδ' 26) κι ὄχι νὰ δημιουργοῦνται χαλάσματα.

Γιὰ τὸ σωστὸ χτίσιμο στὰ πνευματικά ἄς πάρουμε

μαθήματα ἀπὸ τὰ υλικά. 'Ιδοὺ πόσο χαριτωμένα τὸ λέει ὁ ἀββᾶς Δωρόθεος: «Πῶς δὲ οἰκοδομεῖται ὁ οἶκος τῆς ψυχῆς; ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ οἴκου δυνάμεθα μαθεῖν τὴν ἀκρίβειαν τοῦ πράγματος»³. Στὴ συνέχεια με τρόπο μεθοδικὸ μᾶς μισεῖ στὰ μυστικὸ τῆς 'Αρχιτεκτονικῆς και μεταφέρει τοὺς συντελεστὲς δομήσεως ἀπὸ τὴ μία οἰκοδομὴ στὴν ἄλλη. 'Απὸ τὸν αἰσθητὸ οἶκο στὸν οἶκο τῆς ψυχῆς.

'Όταν ἐτοίμαζε τὴν ἠμιλία του εἶχε ἀσφαλῶς ὑπόψη του τις ἀπόψεις τοῦ Γέροντά του Μεγάλου Γέροντος Βαρσανουφίου, ὁ ὁποῖος στὴν ρκα' (121) ἀπόκρισή του ἀναφέρεται συνοπτικά στὸ ἴδιο θέμα: «Εἰ οὖν τὸν οἶκον σου θέλεις οἰκοδομήσαι πρῶτον ἐτοίμασον τὴν ὕλην και ὄλα τὰ ἐπιτήδεια» και τοῦ τεχνίτου λοιπὸν ἔστι τὸ ἐλθεῖν και οἰκοδομήσαι»⁴.

'Εγχειρίδιο κατασκευῶν

'Ο ἀββᾶς Δωρόθεος ἀναπτύσσει διεξοδικὰ τὸ θέμα του. Θέτει πρῶτα πρῶτα τις ἀρχές. 'Η οἰκοδομὴ πρέπει νὰ ὑψῶθῃ ταυτόχρονα και ἀπὸ τις τέσσερις πλευρές. Αὐτὸ θὰ τὴν ἀσφαλίζει ἀπὸ κάθε κίνδυνο. 'Αλλιῶς θὰ ὑψώσουμε ἕναν τοῖχο ἐκτεθειμένο σ' ὅλους τοὺς ἀνέμους. Κι οὔτε πού μπορούμε ἔτσι νὰ στεγάσουμε τὸ σπίτι. 'Ετσι, ἀφοῦ ρίξουμε τὸ θεμέλιο, σιγὰ - σιγὰ θὰ δάνουμε ὀλόγυρα τις ἀνάλογες πέτρες και στὸ τέλος θὰ χτίσουμε και τις γωνίες πού σφίγγουν τὴν οἰκοδομὴ και ἐνώνουν τοὺς τοίχους μεταξύ τους χωρὶς νὰ γέρουν και νὰ κάνουν ἐνδιάμεσα ρωγμές. Θὰ ὑψώσουμε τὴ στέγη περιτειχίζοντας τὴν ταρατσα γιὰ νὰ μὴ μᾶς ξεφύγουν τὰ παιδιά και πέσουν. Τὰ λιθάρια ἕμως δὲν θὰ τὰ δάνουμε ἀπλᾶ τὸ ἕνα πάνω σ' ἄλλο (Ξερολιθιά): θὰ χρειαστοῦν και λάσπη και συνδετήρια δοκάρια (σενάζια).

Βέβαια τὰ υλικά ἀπὸ μόνα τους δὲν ἀρκοῦν. Θὰ

πρέπει ο οικοδόμος να είναι τεχνίτης, να εργάζεται με επίγνωση («ὁ ἐν γνώσει ποιῶν»). Να μὴ θάνει καὶ θγάνει τὸ ἴδιο λιθάρι, ἢ νὰ θάνει ἓνα καὶ νὰ θγάνει δύο ἢ νὰ τὰ χαλάει, γιατί ἔτσι ὑπάρχει κίνδυνος νὰ γκρεμίσει καὶ δλόκληρο τὸ σπίτι.

Οἱ ὁδηγίες πού δίδονται εἶναι πολὺ ἀκριβεῖς. Ἐπιπλέον καὶ σήμερα ἂν δεῖ κανεὶς πόσο ἐπιπόλαια ἐργάζονται οἱ μαστόροι στὶς οἰκοδομὲς ἄσχετο ἂν στὰ συμφωνητικὰ τους ὑπόσχονται νὰ ἐργασθοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς τέχνης καὶ τῆς τεχνικῆς. Σὲ κουδέντα ἀπλῶς νὰ θρισκόμαστε, σήμερα πού «οἱ Ἑλληνες οἰκοδομοῦν... τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ πόλεις μας ἀπλώνονται σὰν κάποιο εἶδος τσιμεντένιας ψωρίασης»⁵!

Ἡ μεταφορὰ ὁμοίως τοῦ ἀββᾶ Δωροθέου ἐπὶ τὰ πνευματικὰ γίνεται κατὰ τρόπο ἀριστοτεχνικό. Ἐὰς δοῦμε τίς ἀντιστοιχίες. Θεμέλιο εἶναι ἡ πίστη. Γιὰ λίθους θὰ χρησιμοποιοῦμε τὴν ὑπακοή, τὴ μακροθυμία, τὴν ἐγκράτεια, τὴ συμπάθεια, τὴν κοπή τοῦ θελήματος, τὴν πραότητα. Γιὰ λάσπη θὰ δάνουμε τὴν ταπεινώση. Τὶς γωνιὰς θὰ ἀποτελέσουν ἡ ὑπομονή καὶ ἡ ἀνδρεία. Στέγη θὰ εἶναι ἡ ἀγάπη. Τὸ περιτέχισμα τῆς ταρατῆς θὰ γίνῃ ἀπὸ ταπεινώση πάλι. Ἡ διάκριση θὰ ἀποτελέσει τὸ «σενάξι».

Ἐπιστροφή — μεταστοιχείωση

Πιο πάνω μιλήσαμε γιὰ ἀμφίδρομη ἐπικοινωνία. Ἐὰν ὁ «αἰσθητὸς οἶκος» ἀπέτελεσε γιὰ τὸν ἀββᾶ Δωροθέο πρότυπο γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τοῦ «οἴκου τῆς ψυχῆς», δὲν μποροῦν ἄραγε οἱ ἀρχές καὶ τὰ οἰκοδομικὰ ὕλικά πού χρησιμοποιοῦντο γιὰ τὸν «οἶκο τῆς ψυχῆς» νὰ «ἐπιστραφοῦν» πίσω στὴν οἰκοδομὴ γενικῶς καὶ νὰ χρησιμοποιηθοῦν τὰ πνευματικὰ στὰ ὕλικά;

Αὐτὸ τὸ ἐρώτημα μὲ βασανίζει ἐδῶ καὶ καιρὸ, ὅταν πρωτογινόνταν λόγος γιὰ τὸ «κοινὸ εὐρωπαϊκὸ σπίτι» ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Γκορμπασόφ καὶ πολὺ πιο πρὶν ὅταν μιλούσαμε γιὰ τοὺς οἰκοδόμους ἢ ἀρχιτέκτονες τῆς νέας Εὐρώπης. Ἐκεῖνο πού μὲ ἀπασχολεῖ εἶναι πῶς θὰ γίνῃ ἡ μετακένωση, ἡ μεταστοιχείωση τῶν πνευματικῶν ὕλικῶν σὲ ὅρους μιᾶς καθημερινῆς πολιτικῆς πρακτικῆς πού ὅταν θεωρηθοῦν καὶ ἐνεργοποιηθοῦν ὡς πνευματικὰ θεμέλια θὰ συμβάλουν στὴν οἰκοδομὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ σπιτιοῦ πού θὰ στεγάσει μιὰ ἐνωμένη Εὐ-

ρώπη, αὐτὴ τὴ μεγάλη οἰκογένεια πού τὴν ἀπαρτίζουν τόσο λαοί⁶.

Ἡ ἀνάγκη γίνεται ἐπιτακτικὴ μετὰ τὴ σύνοδο τοῦ Μάαστριχτ. Γιατὶ ὅπως παρατήρησε πολιτικὸς παρατηρητὴς «ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ δώσει τὸ “στίγμα” τῆς συνόδου τοῦ Μάαστριχτ, θὰ ἔλεγε ὅτι σηματοδοτεῖ τὴ μετατροπὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος ἀπὸ σύναξη σὲ οἰκογένεια»⁷. Μιὰ οἰκογένεια ὁμοίως χρειάζεται σπιτι...

Αὐτόματα ὁμοίως μοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ αὐτὸ πού λέει ὁ λαὸς μας γιὰ ὅποιον δὲν ἔχτισε καὶ ὅποιον δὲν πάντρεψε... Καὶ στὴν προκειμένη περίπτωση ὅποιος ἀναλάβει τὸ χτίσιμο ἔχει ἤδη ἀγαθάει καὶ τὸ πάντρεμα καὶ μάλιστα ἀπὸ συν-οικέσιο. Γιατὶ δὲν πιστεύω ὅτι ἡ σύζευξη τῶν ἐταίρων προῆλθε ἀπὸ κεραυνοβόλο ἔρωτα.

(Συνεχίζεται)

1. Β' Τιμόθεον β' 3-5· Ἐφεσίους ε' 10-20. Κ. Δ. Μουρατίδου, Ἡ Ἰατρικὴ τοῦ σώματος τύπος τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μ. Βασιλείου, Ἀθήναι 1968.

2. Ἀββᾶ Δωροθέου, Ἔργα ἀσκητικὰ, Ἀθήναι, ἐκδ. «Ἐτοιμασία» Ἰ. Μ. Ἀγ. Ἰωάννου Προδρόμου Καρέα, 1981, σ. 324-347.

3. Ὁ.π. παρ. 150,1-3, σ. 324.

4. Βαρσανουφίου καὶ Ἰωάννου, Βίβλος ψυχωφελεστάτη, Βόλος, «Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη» Σωτ. Ν. Σχοινᾶ, 1960, σ. 88α-89β.

5. Βλ. Τηλέμαχο Μαράτου, Ἡ ἄλλη πλευρά: οὐκ ἐν τῷ πολλῷ... «Ἡ Καθημερινή» 18 Αὐγούστου 1990, σ. 4.

6. Καθολογικὲς εἶναι οἱ σκέψεις τοῦ Ὁμοτ. Καθηγητοῦ Εὐαγγέλου Θεοδώρου στὸ καταληκτικὸ μέρος τοῦ ἀφιερωματικοῦ ἀρθροῦ του ἐξ ἀφορμῆς συμπληρώσεως 1100 ἐτῶν ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Μ. Φωτίου (βλ. περ. «Ἐκκλησία» 1991, σ. 449-452, 497-501, 661-663 καὶ 1992, σ. 7-11). Βλ. ἐπίσης τὴν μελέτη τοῦ Τὰ πνευματικὰ θεμέλια τῆς Εὐρώπης. Γιὰ τὰ πνευματικὰ θεμέλια τῆς ἐνωμένης Εὐρώπης σὲ συνάρτηση μὲ τὴ δεκάτη Γενικὴ Συνέλευση τοῦ «Συμβουλίου Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν» (ΚΕΚ), πού θὰ συνέλθει τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1992 στὴν Πράγα, ἄρχισε νὰ δημοσιεύει σειρά ἀρθρῶν του στὸ περ. «Ἐκκλησία» (τεύχος 1/15 Ἰανουαρίου 1992, σ. 34 κ.έ.) ὁ Πρωτοπρ. π. Ἀντώνιος Ἀλεβιζόπουλος. Πρβλ. ἄρθρα μου στὸν «Ἐφημέριο» μὲ τίτλο: Στὸν πηγαμὸ γιὰ τὴν Εὐρώπη, Ἡ εὐθὴνη τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ἐνοποίηση (1988, σ. 184-186 καὶ 208-210). Ἐκδόθηκαν καὶ σὲ ἀνάτυπο, Ἀθήνα 1989, 24 σ.

7. Κων. Κ. Καλλιγᾶ, Καίριος σταθμὸς τὸ Μάαστριχτ. Θεμελιακὸς καὶ εἰδοποιὸς μετασχηματισμὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, «Ἡ Καθημερινή» 7 Δεκεμβρίου 1991, σ. 9.



ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
'Αναπλ. Καθηγητού του Πανεπιστημίου 'Αθηνών

Διαπιστώσεις — δυσκολίες

Τί κάνουμε λοιπόν για τή μεταστοιχείωση των «οικοδομικών υλικών»; Ποιό μπορεί να είναι τὸ νόημα και τὸ περιεχόμενό τους;

Ἡ π ί σ τ η ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο τοῦ καινοῦ εὐρωπαϊκοῦ σπιτιοῦ; Πολλοὶ μιλάνε γιὰ ἐπανεκχριστιανισμό και ἐπανευαγγελισμό τῆς Εὐρώπης. Ἄλλοι ὅμως διατυπώνουν τίς ἀντιρρήσεις τους και προβάλλουν τίς ἀντιστάσεις τους⁸.

Σὲ μιὰ Εὐρώπη τῶν πολιτῶν πῶς θὰ μιλήσεις γιὰ ὕ π α κ ο ῆ που αὐτόματα σοῦ φέρνει στή μνήμη τὸ ὑπήκοος και τὸ ὑποτελής. Ἔστω κι ἂν φορολογεῖσαι ἄγρια τὸ ὑπο-τελής δὲν τὸ ἀνέχεσαι. Καὶ στὰ κράτη-μέλη ποιός θὰ δίνει ἐντολές και ποιός θὰ ὑπακούει; Ἡ περιοδικὴ Προεδρία δὲν λύνει τὰ προβλήματα οὔτε ἡ διαφοροποίηση μεταξὺ οδηγιῶν (directives) και συστάσεων (recommandations) θὰ μᾶς ἐμποδίσει νὰ μιλάμε γιὰ διευθυντήρια και γιὰ ξένα κέντρα ἀποφάσεων.

Γιὰ κοπή τοῦ θελήματος τί θὰ ποῦμε ὅταν ὅλοι κοιτάμε νὰ ἐπιβάλουμε τὴ θέλησή μας μὲ ομάδες πιέσεως και ἐπηρεασμοῦ (lobbying);

Γιὰ τὴν ἐγκράτεια πολλοὶ μιλάνε μεταμφιεσμένα. Τὴν ὀνομάζουν λιτότητα: ἄλλοι τὴν ἐπιβάλλουν και ἄλλοι τὴν ὑφίστανται. Στίς προθέσεις πάντως τῶν περισσοτέρων εἶναι νὰ ἐκταμιεύσουν ὅσα μπορέσουν περισσότερα.

Ἡ μακροθυμία μπορεί νὰ μεταφράζεται σὲ περιόδους χάριτος γιὰ τοὺς ἀσθενεστέρους και αἰτήματα ἐκ μέρους τους γιὰ παράταση τῶν χρονικῶν ὁρίων τῆς πλήρους ἐντάξεως και ἀποτελεσματικότητός τους.

Ἐνα δεῖγμα συμπίθειας μπορεί νὰ εἶναι ἡ ἐκ μέρους τῶν ἰσχυροτέρων ἀποδοχή, οἱ ἀσθενέστεροι νὰ τρέχουν μὲ «δεύτερη ταχύτητα» και νὰ γίνονται ἀνεκτοὶ ὡς οἱ «φτωχοσυγγενεῖς» τῆς Εὐρώπης.

Ἡ πρότ η τ α δὲν φαίνεται νὰ κυριαρχεῖ.

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 57 τοῦ ὑπ' ἀρ. 3 τεύχους

Τὸ βλέπουμε στὸ ὕφος και τὸν τρόπο διαπραγματεύσεων και συζητήσεων στίς ὁποῖες δὲν περισσεύει ἡ ὑπομονή.

Ἡ ἀ γ ρ ε ῖ α κι αὐτὴ παίζει τὸ κρυφτούλι σὲ συνεχεῖς ὕπαναχωρήσεις και δημιουργίες μετώπων και στρατοπέδων ἀνάλογα μὲ τὰ συμφέροντα τῆς στιγμῆς· μὲ ἄλλα λόγια «καιροσκοπεῖ».

Ἡ δ ι ἄ κ ρ ι σ η που θὰ βοηθοῦσε στὴν ἐξακρίβωση τοῦ πραγματικῶν συμφέροντος δίνει τὴ θέση τῆς σὲ ἐπιλογές τοῦ τύπου ἁπαξ διὰ παντός.

Ἡ ἔπαρση τῆς ἐξουσίας ἐκτοπίζει τὴν τ α π ε ἰ ν ω σ η και ἔτσι ἐμποδίζει τοὺς ἡγέτες νὰ ἔχουν μιὰ ἀπὸ τὰ κάτω ἀντίληψη τῶν πραγμάτων. Ἡ ταπείνωση ὅμως σὲ κάνει προσεκτικὸ ὥστε νὰ μὴν περηφανεύεσαι γιὰ ἄλλες τυχὸν κατακτήσεις σου και σὲ προφυλάσσει ἀπὸ τίς κακοτοπιές.

Γιὰ ἀ γ ἄ π η, βόθθεια, ἄς μὴ μιλάμε καλλίτερα. Εἶναι σάν, ὅταν στὰ ἔγγραφα διαγράφουμε μιὰ λέξη, τὸ σημειώνουμε και μονογράφουμε. Ἡ ἀγάπη — ὑποστηρίζουν — εἶναι μειοτική γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἐξισώνεται μὲ τὴ φιλανθρωπία. Μιλάμε γιὰ δικαιοσύνη ἴσως, γιὰ ἀλληλεγγύη, γιὰ συντροφικότητα. Ἄλλα λόγια ν' ἀγαπίομαστε... δηλαδή. Παρ' ὅλη ὅμως αὐτὴ τὴν ἀρνητικὴ στὴ σημερινή τους ἐφαρμογὴ στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο ἀπαρίθμηση, ὑπάρχουν ἐν τούτοις περιθώρια γιὰ μιὰ ἐκ νέου διατύπωση τοῦ περιεχομένου και τοῦ νοήματός τους που νὰ βρῖσκει ἀνταπόκριση στὴν κατὰ θετικὸ τρόπο ἐφαρμογὴ τους.

Ἄνταπόκριση και συγκλίσεις

Παρ' ὅλη ὅμως αὐτὴ τὴν φαινομενικὴ — γιὰ πολλοὺς ἴσως οὐσιαστικὴ — ἔλλειψη προϋποθέσεων γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο σήμερα τῶν πνευματικῶν οικοδομικῶν υλικῶν, νομίζω ὅτι ὑπάρχουν ἐν τούτοις περιθώρια γιὰ μιὰ προσέγγιση πολιτικῶν πρακτικῶν που ἐφαρμόζονται πρὸς τὸ περιεχόμενο και τὸ νόημα τῶν προβαλλομένων ἀπὸ τὸν ἀββᾶ Δωρόθεο ὑλικῶν. Ἀσχέτως ἂν τὸ τελευταῖο μπορεί νὰ ἔχει ἀντιφατικὰ πρὸς τὴν μόλις πάρα πάνω ἀρνητικὴ ἀπαρί-

θμησή μας, διαβλέπω δυνατότητες θετικής ανταποκρι-
σεως και συγχλίσεων.

Έτσι μπορεί να γίνει πραγματικότητα ή ανακύ-
κλωση υλικού - πνευματικού, πνευματικού - υλικού και
ένα σχετικά παλαιό κείμενο να ανακαινίσει τις αντι-
λήψεις μας και να μās υποχρεώσει σε ένα διαφορετικό
ύφος και ήθος αρχιτεκτονικής τέχνης για την οικοδό-
μηση του κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού και της ενωμένης
Ευρώπης. Για κάτι τέτοιο όμως απαιτείται πολλή έρ-
γασία και πολύς κόπος. Μόνο όποιος δεν έχτισε δεν
μπορεί να καταλάβει το μέγεθος της προσπάθειας.

Το κοινό ευρωπαϊκό σπίτι δεν μπορεί κανένας μη-
χανικός να μās το προσφέρει «μέ το κλειδί στο χέρι».
Ούτε απλή «επίβλεψη» είναι δυνατό να μās οδηγήσει
στο ποθητό αποτέλεσμα. Η προσμιώμενη διαδικασία
—και που συμφέρει στην περίπτωση μας— είναι αυτή
της «έπιστασίας». Όλα να περνάνε από έλεγχο. Στις
προτάσεις να υπάρχουν αντι-προτάσεις. Στις προσφο-
ρές, αντι-προσφορές. Οι αποφάσεις να είναι κοινές
καθώς και οι εθύνες.

Έτσι σιγά σιγά θ' αρχίζουμε το μέτρημα. Κι όταν
μετρώ τα υλικά του άδβα τα βρίσκω δώδεκα και προσ-
παθώ να θρω τις αντιστοιχίες τους και τις εφαρμογές
τους. Σάν παιδί «μετρώ τ' άστρα»... και τα βρίσκω
κι αυτά δώδεκα. Μόνο που το «παιχνίδι» αυτό που
καλούμαστε να παίζουμε δεν είναι για παιδιά. Είναι
«παιχνίδια που παίζουν οι μεγάλοι»⁹.

Το έρωτήμά μου είναι αν τα υλικά θά μείνουν σαν
«πλίνθοι, λίθοι, κέραμοι άτάκτως έρμυμένα», σκόρπια
κι άχρηστα και τ' άστερία πλάνητες - πλανήτες, άνέν-
ταχτοι σε κάποιον άστερισμό. Θά ήταν πραγματικά
κρίμα αν ακολουθώντας μιάν «αρχιτεκτονική της σκόρ-
πιας ζωής» δεν οδηγηθούμε σύντομα στην οικοδομή του
«κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού» με τις προϋποθέσεις που
απαιτούνται.



Στο κλειδί αυτού του σπιτιού θά εμφανιστούν δι-
τεταγμένα πάλι τα δώδεκα μικρά άστεράκια. Μόνο που
το κλειδί θά 'χει διπλή λειτουργικότητα. Δεν θά κλει-
δώγει και θ' άμπαρώνει το σπίτι σαν άπόρθητο φρού-
ριο θ' άνοίγει την πόρτα και θά καλοδέχεται και νέους
ενοίκους στο κοινό πιά σπίτι. Οι καινούργιοι τηρών-
τας τους κανόνες ευγενείας μπορούν να προσφέρουν
μπαίγοντας στους παλιούς την άμορφη άνοδοέση που
θέσαμε προμετωπίδα στο άρθρο μας¹⁰.

Οι εϋχές των Πατέρων μας και ιδιαίτερα του άδ-
βα Δωροθέου και Βαρσανουφίου άς στηρίζουν τα θε-
μέλια του καινούργιου μας σπιτιού.

(Τέλος)

8. Ο Καθηγητής G. Thils της Θεολογικής Σχολής του
Πανεπιστημίου της Λουβαίν είχε καταγράψει σημαντικές σκέ-
ψεις του πάνω στο θέμα «Χριστιανική πίστη και ένότητα της
Ευρώπης» στο περ. «Notes» (Σημειώσεις) της Θεολογικής
Εταιρείας της Λουβαίν, στο τεϋχος 55 του Σεπτεμβρίου 1989,
σ. 7. Ο ίδιος συγκέντρωσε σ' έναν μικρό τόμο (110 σ.) κεί-
μενα της περιόδου 1950-1990 (Πάπας Πίος XII - Ιωάννης-
Παύλος II), που δείχνουν την εξέλιξη της σκέψης αναφορικά
με τη θέση της Έκκλησίας στη μέλλουσα πολιτική Ευρώπη
(Le statut de l' Eglise dans la future
Europe politique, Leuven, έκδ. Peeters, 1991).
Ποιάς Έκκλησίας όμως; Ο προβαλλόμενος υπό των Ρωμαιο-
καθολικών επανευαγγελισμός της Ευρώπης γίνεται αντίλη-
πτός από τους Προτεστάντες ως άπειλητική πρόθεση. Η
άπάντηση θά ήταν μιάν «προτεσταντικοποίηση της Ευρώπης»
(Protestantiser l' Europe?); Ο άρθρογράφος της μηνιαίας
έλβετικής έφημερίδας «Le Protestant» Bernard Reymond
τό άρνείται. Δεν πρόκειται για ζήτημα άνταγωνισμού. «Προ-
τεστάντες και καθολικοί, γράφει, δεν είμαστε πλέον μόνοι
στην Ευρώπη. Του λοιπού συναντάμε έδώ έρθοδόξους, Ιου-
δαίους, μουσουλμάνους, βουδιστές και κυρίως άθεους ούμα-
νιστές και άλλους. Όλοι έχουν και πρέπει να μπορούν να βρι-
σκουν τη θέση τους. Το άληθινό πρόβλημα άπ' έδώ και πέρα
δεν είναι να επικρατήσουμε στην Ευρώπη, αλλά να τη βοηθή-
σουμε να υπάρξει» (τεϋχος 9, Οκτωβρίου 1991, σ. 1). Χρή-
σιμες άπαντήσεις από την πλευρά της Όρθοδοξίας βρίσκει
ο άναγνώστης στον μόλις κυκλοφορηθέντα τόμο των Πρα-
κτικων του Ζ' Πανελληνίου Θεολογικού Συνεδρίου, Η
Όρθοδοξία στην Ένωμένη Ευρώπη (7-9
Σεπτεμβρίου 1990), Άθήνα 1991, 510 σ.

9. Τα μεγάλα παιδιά δηλαδή. Έδώ υπαινίσσομαι τη θεω-
ρία των παιγνίων μιάν από τις πιο ενδιαφέρουσες εξελίξεις
εφαρμοσμένων μαθηματικών της τελευταίας 50ετίας. Προ-
υποθέτει άμοιβαίες ισορροπίες και άλληλουποχωρήσεις. Αν
μπορούν να εφαρμοστούν σε οικονομικές τακτοποιήσεις και
να επιτύχουν έπωφελείς διακανονισμούς γιατί όχι και εκεί
όπου υπάρχουν ανταλλαγές και άλλου τύπου συμφέροντα!
Η σύνθεση των συμφερόντων οδηγεί στην άνάγκη για σύγκλιση
άπόψεων και πολιτικής. Θά ήταν πολύ ενδιαφέρουσα ή εφαρ-
μογή αυτής της θεωρίας σε ό,τι αφορά τα «πνευματικά θεμέ-
λια» της Ευρώπης, τα όποια πολλαπλάς ενέχουν αντίθεσεις και
συγκρούσεις. Δεν θεωρώ ότι είμαι ο πλέον κατάλληλος για
ένα τέτοιο έγγχείρημα. Έχοντας γράψει το κυρίως κείμενο
έμπνευστηκα το περιεχόμενο της παρούσης ύποσημειώσεως
«έπι του πιεστηρίου» από το άρθρο του Καθηγητού Άγγελία
Γραμμένου Άδαμαντιάδη (Πανεπιστήμιο Βηθεσά των Η.Π.Α.),
Παιχνίδια που παίζουν οι μεγάλοι, στη μηνιαία έκδοση της
I. Μητρ. Δημητριάδος «Πληροφόρηση», τεϋχος Ιανουαρίου
1992, σ. 4.

10. Η άνοδοέση και το κλειδί με τ' άστερία βρίσκονται
σε διαφημιστικά έντυπα του έκδοτικού οίκου Euroconjiden-
tiel ειδικευμένοι σε έκδόσεις με δεδομένα των Ευρωπαϊκών
Κοινοτήτων. Πρόσφατα κυκλοφόρησε το βιβλίο του Έλληνα
Nicolas Moussis, Accés a l' Europe. Manuel de la construc-
tion européenne, Rixensart (Belgique) 1991 (Έίσοδος
στην Ευρώπη. Έγχειρίδιο της ευρωπαϊκής οικοδομής).

Για ό,τι άφορά στον «ΕΦΗΜΕΡΙΟ» πρέπει
να απευθύνεσθε στη Διεύθυνση του Περιοδικού
«ΕΚΚΛΗΣΙΑ», όδός Ιωάννου Γενναδίου 14,
115 21 Άθήνα — Τηλ. 72.18.308.